

Çağatay Türkçesi: Hüseyin Baykara ve Ali Şir Nevâyî¹

Talip Yıldırım

Uşak Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, talip.yildirim@usak.edu.tr

Özet

Çağatay Türkçesi, Kuzey-Doğu Türkçesinin ikinci döneminin adıdır. 15. yüzyıl başlarından başlar, 20. yüzyılın başlarına kadar devam eder. Batı Türklüğünün sınırlarını çizen Karadeniz, Kafkaslar, Hazar Denizi ve Orta İran'ın kuzey ve doğusunda kalan ve Müslüman olan bütün kuzey ve doğu Türklüğü, 15. Yüzyıl başlarından 20. yüzyıl başlarına dek aynı yazı dilini kullanmıştır; bu yazı dilinin Türkoloji literatüründeki adı Çağatay Türkçesidir. Çağatay Türkçesi, Klasik Öncesi Devir (15. Yüzyıl başları – 1465), Klasik Devir (1465 – 1600), Klasik Sonrası Devir (1600 – 20. Yüzyıl başı) olmak üzere üç döneme ayrılır. “Çağatay”, Cengiz Han'ın ülkesini paylaştığı oğullarından biridir. Çağatay terimi, Cengiz Han'ın ikinci oğlu Çağatay'dan gelmektedir. Çağatay kelimesi, önceleri Çağatay Han'ın sülâlesini ve bu sülâle tarafından kurulan devleti ifade eden bir terim iken, sonraları Çağatay sülâlesinin egemenliğindeki topraklarda yaşayan Türk ve Türkleşmiş toplulukları karşılayan bir terim olarak kullanılmıştır. Timur hâkimiyeti döneminde ise imparatorluğun bütün ahalisi için Çağatay terimi kullanılmıştır. Çağatay Türkçesi dönemi daha çok “Türkçe, Türkî, Türk tili” şekillerinde adlandırılmakla birlikte; Ali Şir Nevai'nin, Mecalis'ün-Nefâis'te “Çağatay Lafzı” tabirini kullandığı da görülür. Çağatay Türkçesi denilince akla ilk gelen isim Ali Şir Nevâyî'dir. Çağatay Edebiyatının en büyük temsilcisi olmakla birlikte Türk Edebiyatının en önemli isimlerinden biridir Ali Şir Nevâyî. Ali Şir Nevâyînin bu değere ulaşmasında en büyük etkenlerden biri de Hüseyin Baykara'dır. Hüseyin Baykara ve Ali Şir Nevâyî her şeyden önce küçük yaşta itibaren hayatları birlikte geçen çok yakın iki dosttur. Nevâyî, Sultan Hüseyin'in hizmetinde çeşitli görevlerde bulunmasına rağmen, Baykara'nın en güvendiği ve yanından ayırmak istemediği dostu, arkadaşı idi. Özellikle bu yakın dostluk nedeniyle Ali Şir Nevâyî'nin eserlerinin tamamında Hüseyin Baykara'yı görmek mümkündür. Çoğu zaman bu övmelerle olsa bile bu övme bir şeyler elde etmek için değil, samimi duygularını ifade etmek içindir. Yine aynı şekilde Hüseyin Baykara'nın eserlerinde de Ali Şir Nevâyî'nin yeri ayrıdır. Bu çalışmada iki yakın dostun Türk diline katkıları üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Çağatay Türkçesi, Türk Dili, Doğu Türkçesi, Hüseyin Baykara, Ali Şir Nevâyî

Chagatay Turkic: Hüseyin Baykara and Ali Şir Nevâyî

Abstract

Chagatay Turkic is the name of the second period of the North-East Turkic. It starts in the beginning of the 15th century and lasts till the beginning of the 20th century. All the northern and eastern Muslim Turks dwelling in the east and north of the Caspian Sea, the Black Sea and Iran used the same written language from 15th century to the 20th century. The name of this written language is Chagatay Turkic. Chagatay Turkic is divided into three periods: Pre-Classical Period (The beginning of the 15 century-1465), Classical Period (1465-1600) and Post-Classical Period (1600-the beginning of the 20th century). Chagatay (Çağatay) is one of the sons of Chingis. The term comes from Chingis' second son, Chagatay. The word Chagatay used to mean the family of Chagatay and state that was founded by this family. However, later on, it came to mean the Turks and the Turkicizedpeoples living on the lands under the sovereignty of Chagatay family. During the reign of Timur, the term was used to designate all the peoples of the empire. Though the Chagatay period is mostly named as “Türkçe (Turkish)”, “Türki (Turkic)”, “Türktili (Turkish language)”, Ali Şir Nevayi, in his Mecalis'ün-Nefâisusedtheterm“Çağatay Lafzı (Chagataylanguage)”. The very first name that is associated with Chagatay Turkic is Ali Şir Nevayi. He is not only the biggest representative of Chagatay Turkic but also one of the most important names of all Turkicliterature. Hüseyin Baykara is one of the biggest factors that helped Ali Şir Nevayi reach his position. First of all, Hüseyin Baykara and Ali Şir Nevayi were very close friends since their childhood. Though Ali Şir Nevayi served the sultan with several titles, he was the closest friend of the sultan that he trusted very much. It is, as a result of this friendship, possible to see Baykara in Ali Şir Nevayi's almost all works. Most of the time, Ali Şir Nevayi praises the sultan, Hüseyin Baykara; however, this is not to gain something from the sultan. He expresses his sincere feelings. Likewise, the plac of Ali Şir Nevayi in the works of Hüseyin Baykara is distinct. In this article, the contributions of two close friends to Turkish have been studied.

Keywords: Chagatay Turkic, Turkish Language, East Turkic, Hüseyin Baykara, Ali Şir Nevâyî

1 GİRİŞ

Çağatay Türkçesi, Kuzey-Doğu Türkçesinin ikinci döneminin adıdır. 15. yüzyıl başlarından başlar, 20. yüzyılın başlarına kadar devam eder. Batı Türklüğünün sınırlarını çizen Karadeniz, Kafkaslar, Hazar Denizi ve Orta İran'ın kuzey ve doğusunda kalan ve

¹ Bu çalışma Azerbaycan'da düzenlenen 2. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

Müslüman olan bütün kuzey ve doğu Türklüğü, 15. Yüzyıl başlarından 20. yüzyıl başlarına dek aynı yazı dilini kullanmıştır; bu yazı dilinin Türkoloji literatüründeki adı Çağatay Türkçesidir. Çağatay Türkçesi, Klasik Öncesi Devir (15. Yüzyıl başları – 1465), Klasik Devir (1465 – 1600), Klasik Sonrası Devir (1600 – 20. Yüzyıl başı) olmak üzere üç döneme ayrılır. “Çağatay”, Cengiz Han’ın ülkesini paylaştığı oğullarından biridir. Çağatay terimi, Cengiz Han’ın ikinci oğlu Çağatay’dan gelmektedir. Çağatay kelimesi, önceleri Çağatay Han’ın sülâlesini ve bu sülâle tarafından kurulan devleti ifade eden bir terim iken, sonraları Çağatay sülâlesinin egemenliğindeki topraklarda yaşayan Türk ve Türkleşmiş toplulukları karşılayan bir terim olarak kullanılmıştır. Timur hâkimiyeti döneminde ise imparatorluğun bütün ahalisi için Çağatay terimi kullanılmıştır. Çağatay Türkçesi dönemi daha çok “Türkçe, Türkî, Türk tili” şekillerinde adlandırılmakla birlikte; Ali Şir Nevâyî’nin, Mecalis’ün-Nefâis’te “Çağatay Lafzı” tabirini kullandığı da görülür.

Çağatay Türkçesi denilince akla ilk gelen isim Ali Şir Nevâyî’dir. Çağatay Edebiyatının en büyük temsilcisi olmakla birlikte Türk Edebiyatının en önemli isimlerinden biridir Ali Şir Nevâyî. Ali Şir Nevâyînin bu değere ulaşmasında en büyük etkenlerden biri de Hüseyin Baykara’dır.

Bu çalışmada iki önemli şahsiyetin eserlerinde birbirlerinden nasıl bahsettikleri üzerinde durulacaktır.

2 YÖNTEM

Çağatay Türkçesi alanının iki önemli şahsiyeti olan Hüseyin Baykara ve Ali Şir Nevâyî’nin birbirlerinin eserlerindeki yerinin incelendiği ve tartışıldığı çalışmada karşılaştırmalı biyografi araştırma deseni benimsenmiştir. Bu kapsamda hem Hüseyin Baykara hem de Ali Şir Nevâyî’nin eserlerinden yararlanılmıştır. Bu anlamda bir doküman incelemesi niteliği taşımakla birlikte betimsel bir araştırmadır.

3 BULGULAR

Öncelikle Baykara ve Nevâyî’nin hayat hikâyesine kısaca bir göz atmak gerekmektedir. Çünkü Hüseyin Baykara ve Ali Şir Nevâyî her şeyden önce küçük yaştan itibaren hayatları birlikte geçen çok yakın iki dosttur.

Ali Şir Nevâyî’nin babası Gıyasettin Kîçkine Bahşî ya da Kîçkine Bahadır, Horasan hâkimi Sultan Ebülkasım Babur’un adamlarındandır. Ali Şir Nevâyî’nin ataları, eskiden beri Timur oğullarının, özellikle bunlardan Ömer Şeyh ile oğlu Mirza Baykara’nın hizmetinde bulunmuşlardır. Ali Şir Nevâyî ise küçük yaşından itibaren, Mirza Baykara’nın torunu Hüseyin Baykara ile büyümüş, onunla birlikte okumuştur.

Ali Şir Nevâyî’nin babası Kîçkine Bahadır 1447’de Şahrüh’un ölümü üzerine henüz altı yaşında olan oğlunu da yanına alarak Irak’a gitmiştir. 1452’de Sultan Ebü’l- Kâsım Bâbü’ün Horasan’a hâkim olması üzerine tekrar oğluyla Horasan’a dönerek Ebü’l-Kâsım Bâbü’ün hizmetine girmiştir. O sırada Hüseyin Baykara da Ebü’l- Kâsım’ın yanında idi. Ebü’l-Kâsım, Ali Şir ile Hüseyin Baykara’nın öğrenimlerine çok yakın ilgi göstermiş, onlar da gördükleri teşvikle, küçük yaşta şiirler yazmaya başlamışlardır. Ebü’l-Kâsım 1456’da Meşhet’e giderken Baykara ile Ali Şir’i de birlikte götürmüştür. Ebü’l-Kâsım’ın 22 Mart 1457’de Meşhet’te ölmesi üzerine, Baykara Merv’e gitmiş, Ali Şir de Meşhet’te kalarak öğrenimine devam etmiştir. Ali Şir Nevâyî babasının ölümü üzerine Herat’a gelmiş burada bir süre kaldıktan sonra Semerkant’a giderek öğrenimine orada devam etmiştir.

Hüseyin Baykara Herat’ı alarak Horasan’a hâkim olmasından sonra, Semerkant’ta vali bulunan Ebu Sait’in oğlu Sultan Ahmet Mirza’ya mektup yazarak Ali Şir Nevâyî’nin gönderilmesini rica etmiştir. Sultan Ahmet Mirza’nın müsaadesi üzerine Semerkant’tan ayrılan Ali Şir, eski arkadaşı Sultan Hüseyin Baykara tarafından Herat’ta büyük bir sevgi ile karşılanmıştır. Bu karşılama 14 Nisan 1469’daki şeker bayramına rastladığından, Nevâyî tebrik için yazdığı Hilâlîye kasidesini arkadaşı olan genç hükümdara sunmuştur (Levend 1965: 29-47).

Nevâyî’nin Sultan Hüseyin’in hizmetinde kabul ettiği ilk görev mühürdarlıktır. Fakat bu resmî görev dışında o, Baykara’nın en güvendiği ve yanından ayırmak istemediği dostu, arkadaşı idi. Nevâyî 1472’de Divan Beyi olmuştu. Devlet işleriyle daha yakından ilgilenmeyi gerektiren bu yeni görev onun karşısına çeşitli zorluklar çıkarmış, saray entrikaları ile uğraşmak zorunda kalmıştı. Sultan Hüseyin’in paraya ihtiyaç duyduğu bir dönemde ayak oyunları ile saraydan uzaklaştırılması sağlanmış ve Esterâbat’a vali olarak atanmıştı. Fakat bu olaya Nevâyî çok üzülmişti. Devlet merkezinde oluşan düzensizlikten de rahatsız olan Nevâyî, Sultana mektup yazarak düşüncelerini aktarmış fakat bir cevap alamamıştı. Bunun üzerine, yerine vekil bırakarak Herat’a gitmiş, görevinden affını ve Herat’ta kalmasına izin verilmesini Sultan’dan rica etmiştir. Fakat umduğu cevabı alamayınca tekrar Esterâbat’a dönmek zorunda kalmıştır.

Bir yıl sonra Nevâyî, dayısının oğlu Haydar’ı Herat’a göndererek ricasını tekrarlamış. Haydar, Sultanın yakınlarından bazılarının, Nevâyî’nin çeşnicibaşını elde ettiklerini, yemeğine zehir koydurarak Nevâyî’yi öldürmek istediklerini, bundan kuşkulanan Nevâyî’nin güç durumda olduğunu söylemiştir. Bu sözlere üzülen Sultan, Nevâyî’ye bir mektup gönderip, eski arkadaşını öldürtmeyi aklından bile geçirmedeğini, onu eskisi gibi sevdiğini bildirmiştir. Mektubu alan Nevâyî hemen Herat’a dönmüş, Haydar’ın söylediklerini Sultandan işitince, böyle bir suikastın aslı olmadığını söylemiş, Haydar da hapsedilmiştir. Nevâyî, Sultan Hüseyin’den valilikten affını istemiş, Sultanın izni üzerine Herat’ta kalmıştır (1488). Nevâyî 1490 da, divan beyliğinden ayrılmış, ondan sonra “Mukarreb-i Hazret-i Sultan” sanıyla Hüseyin Baykara’nın nedimi olarak kalmıştır (Levend 1965:93-105).

1500 yılı Aralık ayı sonunda Hüseyin Baykara Esterâbat seferinden döndü. Ali Şir Nevâyî, her zaman olduğu gibi onu karşılamaya çıktı. Fakat bu defaki karşılama acıklı bir sonla noktalandı. Her ne kadar bu sırada Ali Şir Nevâyî 60, Sultan ise 62 yaşında bulunuyor idiler ise de, her ikisi de oldukça düşünleşmişlerdi. Karşılaştıklarında Ali Şir Nevâyî attan inerek, Sultan’ın tahtrevânına yaklaşmak istedi, fakat yürüyemedi. İki arkadaşının omuzlarına ellerini atarak Sultan’a yaklaşmış, selamlayarak, elini öptükten sonra yere düştü (Aka 1991:93-105). Eski arkadaşının bu durumuna çok üzülen Sultan Hüseyin, onu kendi tahtrevânıyla Herat’a götürmüştür. Şairi kurtarmak için her çareye başvurulmuşsa da Nevâyî 3 Ocak 1501 de hayata gözlerini kapamış, Kutsiye camii yanında hayatta iken yaptırdığı yere gömülmüştür. Sultan Hüseyin, büyük cenaze töreninden sonra üç gün Nevâyî’nin evinde kalarak yas tutmuştur (Levend 1965:46).

Sultan Hüseyin Baykara ve Herat, Ali Şir Nevâyî'den sonra pek az yaşayabildiler. Mâverâünnehr'e hâkim olan Muhammed Şibânî, bir süre sonra Ceyhun'u geçerek Murgab suyu yöresinde faaliyet göstermeye başlayınca, Hüseyin Baykara, oğlu Bediüzzaman'ı, Murgab boyuna gönderdiği gibi (Şubat 1506), kendisi de arkadan hareket etti. Lakin Herat'tan ayrıldıktan az sonra Baba İlâhî menziline gelindiğinde rahatsızlanarak öldü (5 Mayıs 1506). Cenazesi Herat'a getirilip daha önce yapılmış olan türbeye defn edildi (Aka1991:93-105).

Hüseyin Baykara ve Ali Şir Nevâyî hayatlarının birçok bölümünü savaşlarla ve devlet işleri ile geçirmelerine rağmen, onların döneminde Herat bir kültür ve sanat merkezi haline gelmiş, bu süre zarfında sanata ve sanatçılara büyük önem verilmiştir. Hüseyin Baykara şairler, ressam ve tarihçilerin de arasında bulunduğu pek çok ilim adamını himaye etmiştir. Baykara, Türkler arasında Farsçanın rağbet gördüğü bir dönemde Türk diliyle eser yazmayı teşvik etmiş ve desteklemiştir. Hüseyin Baykara'nın devlet işlerinde olduğu gibi dil ve kültür mücadelesinde de yanında yine Ali Şir Nevâyî vardır.

Bu dönemde, kurduğu sağlam ve devamlı idarenin başında bulunan Sultan Hüseyin Baykara'dan başka fikir ve sanat eserlerini her şeyden üstün tutan ve memleketin belki en nüfuzlu adamı olan Ali Şir Nevâyî gibi bir şahsiyet, millî dil ve edebiyat cereyanının başında bulunuyordu. Şair Timurlu prensler gibi, hatta onlarından birçoğundan daha fazla, edebiyat meraklısı ve değerli bir şair olan Sultan Hüseyin'in, klasik Çağatay şiirinin inkişafı hususunda büyük ve samimi bir alaka gösterdiğini bu maksatla daha çok Türkçe şiirler yazdığını Nevâyî anlatır. Hatta Türk diline ve edebiyatına ait birtakım meselelerdeki şüphelerini onun hallettiğini söyler (Köprülü 1977:301).

3.1. Ali Şir Nevâyî'nin Eserlerinde Hüseyin Baykara

Hayatı boyunca toplam 29 eser hazırlayan Nevâyî'nin eserlerinde Hüseyin Baykara sıkça karşımıza çıkmaktadır. Bunun en önemli sebeplerinden biri Baykara'nın bir Sultan, Nevâyî'nin de onun emrinde bir devlet görevli olması ve bundan daha önemlisi yukarıda da bahsettiğimiz gibi çocukluktan itibaren hayatları bir arada geçen çok yakın iki dost olmalarıdır. Bu ikilinin dönemlerinde Herat çok gelişmiş, birçok mimarî eserle güzelleşmiştir. Ayrıca eskiden beri ticaret merkezi olan Herat bu dönemde de bu özelliğini devam ettirmiştir. Ama hepsinden önemlisi, Baykara'nın âlimlere ve sanatçılara gösterdiği teveccüh sayesinde Herat'ın artık bir bilim ve kültür merkezi hâline gelmesidir.

Cesur bir savaşçı olan Hüseyin Baykara Horasan ve civarında otuz yedi yıl parlak bir saltanat sürmüştü, bu süre zarfında sanata ve sanatçılara büyük önem vermiştir. Şairler, ressam ve tarihçilerin de arasında bulunduğu pek çok bilim adamını himaye etmiş, Herat'ı bir kültür ve sanat merkezi hâline getirmiştir. Türkler arasında Farsça'nın rağbet gördüğü bir dönemde Türk diliyle eser yazmayı teşvik etmiş ve desteklemiştir. Türk dili ve edebiyatının devrinde büyük simalar yetiştirmesinde Hüseyin Baykara'nın ve Ali Şir Nevâyî'nin rolü ve hizmeti inkâr edilemez (Yıldırım 2003).

Nevâyî, tertiplemediği ilk divana Bedâyü'l-Bidâye adını vermiştir. Bu ilk divan Sultan Hüseyin Baykara'nın isteğiyle hazırlanmıştır. Nevâyî bu ilk divanından sonra, 1476- 1486 yılları arasında yazdığı şiirleri Nevâdirü'n-Nihâye adını verdiği ikinci divanında toplamıştır. Bu divan, Sultan Ali Meşhedî'nin kalemiyle, Sultan Hüseyin Baykara'nın hazinesi için yazılmıştır. Nevâyî ikinci divanını tertip ettikten sonra uzun bir süre şiir yazmamış, günlük duygularını ve düşüncelerini birer matla'ya da beyitle tespit ederek, ileride vakti olunca tamamlamak üzere bir yana bırakmıştır.

Bu sıralarda Hüseyin Baykara, son şiirlerini toplayarak iki divan daha hazırlamasını, böylece divanlarının sayısını Emir Hüsrev gibi dörde çıkarmasını Nevâyî'ye salık vermiş, o da vaktiyle yazdığı beyitler ve matlalar üzerinde çalışarak yeni şiirlerini meydana getirmiştir. Nevâyî bu son şiirlerini ayrı iki divanda toplamış değildir. İlk iki divanı olan Bedâyü'l-Bidâye ve Nevâdirü'n-Nihâye'de bulunanları son şiirleriyle harmanlayarak, bunları dört divana ayırmış ve hepsine birden Hazâinü'l- Maânî adını vermiştir (Levend 1966:2).

Bedâyü'l-Vasat'ın sonunda Baykara için yazılmış 90 beyitlik Bayramiye kasidesi bulunmaktadır (Türkay 2002:XIII). Yine Farsça divanında yer alan Tuhfetü'n-Necât kasidesi de Baykara için yazılmıştır (Levend 1965:218).

Seb'a-i Seyyâre'nin başında Baykara'nın soyundan bahseder ve onun hem ana hem baba tarafından han oğlu han olduğunu şöyle açıklar:

Yine Seb'a-i Seyyâre'de şair Sultan'ın içkiye düşkünlüğünden üstü kapalı olarak bahseder.

Mey içip bihîsâb ü mest olmay
Nefs hûkmîğa zîr-ders olmay
Mey sañğa mûcib-i fenâ boluban
Ser-be-ser nûr ile şafâ boluban
Ni' aceb bolsa bâde nûr u şafâ
Kim irür her kıadehde isti'fâ
Bâde mâhiyyetin tebeh bilmek
İçmegin dem-be-dem güneh bilmek...

Sedd-i İskenderî'nin IX. Bölümünde şair, Hüseyin Baykara'yı över (Tören 2001:13). İskender Türk hakanının vasıflarını taşımaktadır. Bu hakan da Hüseyin Baykara'dır (Levend 1965: 184). Bu görüşü Zeynep Korkmaz da tekrarlamaktadır: "İşlediği konuları, çeviri niteliğindeki veya Fars edebiyatını örnek aldığı eserlerde bile yerli malzemeye dayanarak, bu eserlere taklitçilikten uzak, Türk hayatını ve Türk ruhunu yerleştirmiştir. Söz gelişi Sedd-i İskenderî'de, İskender'in şahsında, doğrudan doğruya Sultan Hüseyin Baykara ile oğlu Bediüzzaman temsil edilmiştir." (Korkmaz 2004:73).

Nevâyî, Nazmü'l-Cevâhir adlı eserini Hüseyin Baykara'nın kendisinden övgüyle söz ettiği Risalesine karşılık yazmıştır (Levend 1965:41).

Mizânü'l-Evzân adlı eserinde Nevâyî risalesine Allah'a hamd ve şükür ile başlayıp sözü Hüseyin Baykara'ya getirmiş, onun teşvik ve himayesi ile nazımın her türünde ve şiirin her sınıfında Acem şairleri ve Fars fasihleri ne çeşit eser vermişlerse, kendisinin de Türk dili ve Çağatay lafzı ile aynı şekilde eser verdiğini bildirir. Bundan sonra Hüseyin Baykara'nın meclislerinin, zamanın şair ve ediplerinin toplantı yeri olduğunu ve meclislerde daima nazım ve nesirden söz edildiğini, Baykara'nın da hassas, ince düşünceli bir sanatkar olduğunu, bu sebeple sanatkarlara değer verip himaye ettiğini anlatır. Risale, Hüseyin Baykara'nın divanında yer alna şiirlerini, akıcılığı sebebiyle tamamen Remel-i Müsemmen-i mahzûf (fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün) vezninde yazdığını belirtmek, daha sonra da Arap ve Acem dilinde Arüz ile ilgili birçok eser yazılmış olduğu hâlde, Türk diliyle yazılmış tek eser bulunmadığı, dolayısıyla bu fenden Türkçe şiir yazmaya hevesli ve istekli olanların faydalanmadıkları, kendisinin bu sebeple risalesini kaleme aldığını ifade eder (Eraslan 1993:7).

Leylî vü Mecnûn'un VII. Bölümde Sultan Hüseyin yine uzun bir şekilde övülür (Çelik 1996:65).

Hayretü'l-Ebrâr'da "Salâtin hayliniñ ser-efrâzi... Ebu'l-Gâzî Sultân Hüseyin Bahâdır Hân medhine" başlığı altında Baykara övülür. Bir başka bölümde şair Horasan'ı övdükten sonra:

Hüsrev-i Gâzî Şeh-i rüşen-revân 'Adliğa şâgird Enüşirevân

diyerek, Sultan Hüseyin'in adalette Nuşirevan'dan daha yüksek olduğunu söyler Levend (1967:33).

Nevâyî, Târîh-i Mülûk-ı 'Acem adlı eserinin sonuna 50 beyitlik bir mesnevî eklemiş ve burada Sultan Hüseyin'i övdükten sonra, onun adına yazdığı eserleri sıralamıştır.

Münşeat adlı eserini sonunda da Sultan Hüseyin'e yazılan küçük bir mektup vardır (Levend 1968:52).

Muhâkemetü'l-Lugateyn adlı eserinin sonunda şair, Sultan Hüseyin'in vasıflarını saydıktan sonra, Hüseyin Baykara'nın ülkesi ve halkı için yaptıklarından, sanatçılara değer verdiğinden bu nedenle de bu dönemde önemli birçok eser verildiğinden bahseder. Baykara'nın Türkçe yazmaya önem verdiğini ve bu nedenle Türkçe bir divan yazdığını bu vesile ile divanın ne kadar güzel olduğunu anlatarak şu şekilde devam eder; "Bilhassa bu sultanlar sultanın ilâc gibi tesir eden gönülleri, güneş gibi aydınlatan şahısları da Türk nazımlarının kendi dillerinde şiirle meşgul olmalarını, gönül goncasında gamdan dolanan kıvrımların bahar rüzgârı gibi (Türk) nefesleriyle gül gibi açılmalarını arzular." (Barutcu Özönder1996:225).

Nevâyî, Mecâlisü'n-Nefâyis adlı eserinin sekizinci meclisini Hüseyin Baykara'ya ayırmıştır. Meclise, Nevâyî şu övücü sözlerle başlar; "Saltanat denizinin parlak ve iri incisi, hilâfet göğünün cihanı aydınlatan güneşi, cömertlik havasının cevher yağdıran bulutu, kahramanlık ormanının hünerli arslanı, adalet çimeninin dik boylu servisi, mürüvvet madenin seçkin incisi, gayret meydanının Rüstem-i destan'ı, cömertlik meclisinin Hâtem-i zaman'ı, fesehat âleminin nükte ile sihir göstericisi, belâgat cihanının incelik ile mucize ortaya koyucusu, yani sultanlar sultanı Ebu'l-Gâzî Sultân Hüseyin Bahâdır Han:

Mülki devâmı tâ kıyâmet bolsun

Zâtiğa bu mülk ü zeikâmet bolsun

'Adl içre tarîkı istikâmet bolsun

'Âlem ehli için selâmet bolsun"

Bu dörtlükten sonra yine Baykara hakkında övücü sözler ve onun özelliklerinden bahsederek maksadına gelmek istediğini söyler ve maksadını şu şekilde belirtir; "O Hazret'in güzel şiirleri ve beğenilen beyitleri pek çoktur, ayrıca divan da tertip etmiştir. Divan başlangıcından işe başlanıp he rgazelden bir matla yazıldı. O denizden bir nice cevher kitabetin kara yüzüne çekildi, billahi başarı Allah'tandır." (Eraslan 2001:525.)

Buradan itibaren Hüseyin Baykara'nın Divan'ında bulunan gazellerin matla beyitlerini elif harfinden itibaren vermeye başlar. Bu şekilde 190 gazelden matla beyitleri verir ve bunlar üzerinde yorum yaparak, anlamlarını ifade eder (Eraslan2001: 525-573).

Nevâyî'nin eserlerine baktığımızda, ilk olarak yukarıda da bahsettiğimiz gibi Hüseyin Baykara'yı hemen hemen bütün eserlerinde övdüğünü görürüz. Değerli ve memlekete yararlı birinin övülmesi de yadırganacak hâl değildir. Ancak bazı şairler bu konuda o kadar aşırı gitmişlerdir ki, övülmesi değil, yerilmesi gerekenleri bile göklere çıkarmışlardır. Nevâyî burada da kişiliğini göstermiştir. Onun gönülden övdüğü iki kişi vardır: Baykara ile oğlu ve veliahdı Bediuzzaman. Nevâyî'nin övgüleri yaranmak, ikbal yolu aramak, câize beklemek gibi hasis düşüncelerle olamaz. Onun için Baykara ile oğlu Bediuzzaman, devleti koruyacak ve sürdüreceği iki kişidir. Nevâyî onların üzerine şefkatle durur. Her ikisini de büyük görmek ve göstermek ister (Levend 1965:218).

3.2. Hüseyin Baykara'nın Eserlerinde Ali Şir Nevâyî

Hüseyin Baykara'nın eserlerinde Ali Şir Nevâyî'ye baktığımızda ilk gözümüze çarpan Sultan'ın Risale'si olacaktır.

Sultan Hüseyin, saltanatı için yaralı olduğunu her vesile ile ispat eden vefalı arkadaşını Esterâbat valiliğine atadığı dönemde yaşanan olaylar nedeniyle kırdığına çok üzülmüştü. Nevâyî, Baykara için eski bir arkadaş, bir devlet adamı olmaktan çok daha üstün bir varlıktı. Zamanına şeref veren bir şairdi; onunla övüne bilirdi. Nitekim H 890=M 1485 tarihlerinde Nevâyî'yi öven bir Risale kaleme almış, kendisini ne kadar sevdiğini, onun varlığıyla nasıl övündüğünü anlatmıştı (Levend 1965: 38). Bu nedenle de Risale'nin büyük bir bölümünde Ali Şir Nevâyî'den bahsedilmiştir. Mehmet Fuat Köprülü eser için "Hüseyin Baykara'nın adeta otobiyografi tarzında bir risalesi (Köprülü 1977:312) derken, Kemal Eraslan'da eserin otobiyografi şeklinde olduğunu belirtmiştir. Fakat yukarıda da belirttiğimiz üzere Agah Sırrı Levend'e göre Ali Şir Nevâyî'nin gönlünü almak için yazılmış, onu öven bir eserdir.

Sultan Hüseyin Risaleye hamd ü sena ile başlar, insanların farklı yaratılmasından, herkesin kısmetinin ayrı olmasından, kendi devri ile eski devirlerin kıyaslamasını yapar ve döneminde halkın huzuru ile ülkenin imarı yolunda yapılan işlerden bahseder. Saltanatı zamanında birçok seçkin kişilerin yetiştiğinden bahseder, bu nedenle bu dönemini bütün zamanlardan üstün tutar. Bu dönemde Farsça şiir söylemenin yoğun olduğundan, Türkçe söylemenin pek rağbet görmediğinden bahseder. Bu noktadan itibaren Ali Şir Nevâyî'nin yaptıklarından bahsetmeye başlar:

Tâ buferhunde zamân ve bu hüceste devrân kim bu nâ-tüvânîng bayrı il-künümde ve evceh ü rey kişi-şarâmın kulluk silkidin kökeltaşlık payesiğe yitken ve mülâzemet tarihidin müşâhabet sermayesin itken harem kebuteri dik perde-serây-ı halvetide mahrem ve şurâhî batı dik şebistân-ı şohbetide hem-dem. Haş sözi edâsıda dilir ya'ni Mir 'Ali Şîr aşlağa'llâhu şânehü kim tehalluşı Nevâyîğa meşhür durur ve eş'ârında bu tehalluş mestür. Türk tiliniñ ölgen cesediğe Mesih enfâsı bile rûh kiyürdi ve ol rûh tapқанlarğa Türki-âyin elfâz târ u püdidin tokulğan hülle vü harir kiyürdi. Ve söz gülîstânında nev-bahâr-ıtab'ıdm revân-âsâ yağınlar bile reng-â-reng güller açtı. Ve nazm deryâsığa şehâb-ı fikretidin rûh perver kıatreler bile gün-â-gün dürler saçtı. Her sınıf-ı şî'r meydanığa kim tekâver sürdi ol kişverni tîğ-ı zebân bile öz hıttâ-i taşarrufığa kiyürdi. Anıñ nazmı vaşfıda til kâşır ve beyân 'âciz turur. Hâtırga öziniñ meşnevileridin niçe beyt kilür bu aytıladurğan ma'nide nazm kılıp turur "Risale, R6a1-9" (Yücel 1996:69).

"Ta bu uğurlu zaman ve uğurlu devran ki bu güçsüzün halkımdan eski emektar adamı ve en huzurlu ve rahat akrabamdan kulluk ipliğinden süt kardeşliği payesine ulaşan yol arkadaşlığını sohbet sermayesi yapan, harem güvercini gibi yalnızlık sarayının perdesinde gizli ve şarap sürahisi gibi sohbet haremimde dost. Hak sözü edasında yiğit yani Mir Ali Şîr, Allah onun şanını düzeltsin, şiirlerinde Nevâyî mahlasını kullanmasıyla meşhurdur. Türk dilinin ölmüş cesedine Mesih nefesi ile ruh giydirdi ve o ruh bulanlara Türk usulü sözlerle atkı ve çözgü iplikleriyle dokunan cennet elbisesi giydirdi. Ve sözün gül bahçesinde tabiatın ilkbaharında yağın yağmurlarıyla rengârenk güller açtı. Ve nazm deryasına düşünce bulutlarından ruh besleyici damlalar ile rengârenk inciler saçtı. Her şiir türü meydanına hızlı at sürdü. O dil kılıcı ile sahip olduğu memleketlere ülkeler kattı. Onun nazmı vasfında dil ve beyan acizdir. Hatıra kendisinin mesnevilerinden nice beyitler gelir." diyerek, Nevâyî'nin Seyyit Hasan Erdeşir'e yazdığı Şikâyet-nâme'sinden 15 beyitlik bir bölümü aktarır. Bu eserde Nevâyî değerinin bilinmediğinden ve bunlara üzüldüğünde de bahsetmektedir. Hüseyin Baykara da Şikâyet-nâme'den bir bölümü buraya alarak bir nevi buna cevap vermiştir.

Risale, Nevâyî'nin özelliklerini anlatarak ve onu överek devam eder. Sonunda da Hüseyin Baykara, bu kadar güzel eserlerin sahibi olan şairin kendi zamanında yetişmesinden dolayı Allah'a şükrederek risaleyi tamamlar.

Baykara bu duygularını, başka bir vesile ile de göstermekten çekinmemiştir. Belh valisi olan Nevâyî'nin küçük kardeşi Derviş Ali'nin Sultan'a karşı ayaklanması, aleyhinde birtakım dedikoduların yayılmasına yol açmıştır. Nevâyî'nin üzüntüsünü gören Sultan Hüseyin, 898 yılı Ramazan'ında (1492) Nevâyî hakkında bir ferman çıkarmıştır. Ferman şu şekildedir:

"Şehzadeler, emirleri sudur, vüzerâ, âyan ve bilumum tebam bilsinler ki, Rükni's-saltana, Umdetü'l-memleke, Abdü'd-devleti'l-hâkânî, Mukarrebü'l-hazreti's-sultânî, Nizamüddin Emir Ali Şîr Nevâyî şefkatli kalbi ile bu yüksek devlet güneşinin tulûu zamanından beri temiz niyetli fikrini, büyük kudret ve dirayetli niyetini bu devletin yükselmesi uğrunda sarf etmiş, azamet ve rütbesini benim kardeşliğim derecesine yükseltmiştir. Ve bu yakınlık gündengüne belki saatten saate ziyadeleşmektedir. Hatırına geldi ki, bu sırada müşârün-ileyhin kardeşi tarafından vaki olan ve affına karar verilen yolsuz hareketleri, bazı yanılanlar ve gaflete düşenler Umdetü'l-memleke olan müşârün-ileyhin üzerine müessir zannederler. Memleketin dâhilinde herkese emrediyorum ki ve herkes bilmelidir ki, onun bizim nezdimizdeki mahremiyet ve hususiyeti tasavvur ettiklerinden çok daha ziyadedir. Ve bilâ istina herkes ona azamî hürmetle mükelleftir."

Ayrıca, Sultan Hüseyin Baykara Nevâyî'ye gönderdiği yazılarda onun için şu vasıfları kullanmıştır: Cenab-ı hidayet-meab-ı mali-âyâb, zübde-i erbab-ı din ü devlet, kıdvet-i eshab-ı mülk ü millet, müessisü'l-hayrat, muvaffaku'l-müberrat, rükni's-saltana, i'timadü'l-mülki ve'd-devleti'l-hakanî, mukarrebü'l-hazreti's-sultânî, nizamü'l-hakikati ve'd-din Emir Ali Şîr zade'llahü tevfikahu (Levend 1965: 42).

Bu iki yakın dostun hayatı, halk hikâyelerine de konu olmuş, onlar hakkında çeşitli hikâyeler anlatılmıştır. Sultan Hüseyin tahta çıktığı zaman Karşı eyaletinde Sebzvar denen bozkırda, mir adlı bir genç, sürülerinden en semiz ve en iri olmak üzere bin baş koyun seçtirip pazara satmaya götürür. Koyunlarına pek çok alıcı talip olurancak Mir; "ben bu koyunları zenginlere ve kasaplara satmayacağım yoksullara veresiye satacağım, üstelik parasını da Sultan Hüseyin ölünce isteyeceğim" diyerek koyunları fakirlere dağıtır. Bu olayı sultana haber verirler. Sultan Mir'i huzuruna çağırır ve niçin böyle yaptığını sorar. O zaman Mir şöyle cevap verir: "Benden böyle garip bir şartla koyun alanlar, parayı istemeyeyim diye sizin sağlık ve afiyetiniz, uzun yaşamanız için dua edecekler. Delikanlının bu cevabı sultanın hoşuna gider ve onu vezir yapar. Şehir dışından da geniş bir arazi başışlar.

Meselâ, Türk-men, Yomaklar kitabında "Kim Haklı" başlığı ile verilen yomakta "Bir gün Sultan Söyün Horasan dağına çıkar ve donma tehlikesi geçirir. Sonra lâtife olsun diye, bu dağın imkânlarından faydalanmadan yani odun yakmadan ve kışın ortasında bir gece 40 yorgan örtünerek yaşayabilirse ona ağırlığınca altın vereceğini ilân eder. Pek çok kişi başvurur, ancak hepsi donarak ölürler. Sonunda Mirali de talip olur. Sultan Söyün bu sadık dos-tunu kaybetmek istemez. Mirali ısrar eder ve 40 yorgandan 39'unu altına sererek yatar. Sabah sağ salim kalkar. Sultan Söyün'ün yanına gelir. Sul-tan şaşırır ve Mirali'ye "Doğru söyle gece yatarken ateş gördün mü?" diye sorar. Mirali "Batı tarafında bir ışık görmüştüm" der. Sultan "Sen kendi-ni o ateşle ısıttın, şartlarına uymadın" deyip altını vermez. Aradan bir sü-re geçer. Sultan'a Mirali lâzım olur ve adamlarını gönderip çağırır. Mir-ali: "Sultan'a selâm söyleyin, Mirali çaydanlığı ateşe koymuş, içer içmez gelecekmiş deyin" der. Sultan bir süre bekler tekrar bir adam gönderir. Mirali yine aynı cevabı verir. Sonunda kendisi gider. Bir bakar ki çaydanlık ateşin üç adım uzağında duruyor. Sultan sinirlenir. "Bre ahmak! Çaydanlık orada ısınır mı?" der. Mirali fırsatı kaçırmaz. "Sultanım, gün batır-daki ateşin ışığı beni ısıttı da üç adımlık yerde çaydanlık ısınmaz mı?" der ve altınları kazanır (Türkmen 2001:149).

Hikâyelerden biri de "Ali Şîr ile Gül" hikâyesidir. Hikâye kısaca şöyledir: Mir Ali Şîr Nevâyî şehir dışında oturur, işine oradan gelip gider. Bir gün yol kenarında bir evde çok güzel bir kız görür ve ona âşık olur. Kızı babasından ister ve kızla nişanlanır. O günlerde Sultan ava gitmek için yoldan geçerken pencereden bakan Gül'ü görür ve Mir'in nişanlısı olduğunu bilmeden âşık olur. Av dönüşü bu kız istemesi için Ali Şîr Nevâyî'yi görevlendirir. Mir hiçbir şey söyleyemez ve Sultanın emrine uyarak kızın babasına gider, durumu anlatarak kız Sultan Hüseyin'e ister. Kız nişanlı olduğunu söyleyerek teklifi reddeder. Mir Ali Şîr "ben Sultana olan sadakatim, ekmeğinin ve tuzunun hakkı için, muhabbetimden vazgeçtim" deyince, kız yeni teklifi şartlı olarak kabul eder. Gül'ün şartı şudur: Yazacağı tezkireyi çarşıdaki attara götürecektir, attarın vereceği şeyleri de Gül'e getirecektir. Mir, teklifi kabul eder, kızın yazdığı iki tezkireyi alıp attara götürür. Attar istenilen ilaçları hazırlar ve Mir'e verir ve Mir de bunları Gül'e getirir. Gül ilaçlardan birini Mir'e

verir ve içmesini ister. Kalan ilacı da Gül kendisi içer. Mir'e dönerek "Sultana söyleyin onunla evleneceğim ama kırk gün sonra" der. Kız üzgün bir şekilde; "İçtiğin ilacın ne olduğunu biliyor musun?" diye sorar. "Sizin aldığımız ilaç sizi çocuksuz yaptı, benim aldığım ilaçta beni kırk gün sonra mezara götürecektir" der.

Mir üzülerek saraya gider ve Sultana kızın evlenme teklifini kabul ettiğini ancak kırk gün sonra evlenme ricasında bulunduğunu söyler. Sultan bunu kabul eder. Ölümüne mahkûm sevgilisinin son sözlerini dinlemek, varsa vasiyetini almak ve son bir kere görmek için Mir Ali Şir, Gül ile görüşmek ister. Kadın kıyafetinde Gül'ün yanına gider. O sırada Sultan Hüseyin harem dairesine gelir. Şaşırان cariyeler Mir'i bir kazanın içine saklar. Sultan tesadüfen kazanın kapağını açtığına Mir'i görür. Hiçbir şey demeden kapağı kapatır. Ali Şir dışarı çıkınca ülkeyi terk etmek ister. Bir dervişle elbise değiştirerek Mekke'ye gitmek üzere yola çıkar.

Sultan Baykara da Gül'ü çok kederli görür sarayına döner ve can dostu Mir Ali Şir'i yanına çağırır. Ali Şir'in bir dervişle kıyafet değiştirip Mekke'ye gittiğini öğrenen Sultan, "Dostunun kalbini kırarak hacca gitmek neye yarar, hemen geri dön ve dostunun kalbini teselli et" diye bir mektup yazar ve bir ulakla ona gönderir. Bunu üzerine Mir döner. İki dost sarılarak ağlaşırlar. Ertesi gün Gül'ün hastalığının kırkıncı günüdür ve Gül ölür (Türkmen 2001: 145,146).

4 SONUÇ

Sonuç olarak, Ali Şir Nevayi ve Hüseyin Baykara Farsçanın edebiyat dili olarak yoğun olarak kullanıldığı bir dönemde Türkçeyle de edebiyatın her türünde eserler verilebileceğini göstermişlerdir. Özellikle Ali Şir Nevayi edebiyatın her nev'inde ve her türünde Türkçe ile eserler vererek bunu göstermiştir. Bu eserleri verirken en büyük destekçisi çocukluk arkadaşı ve sultanı Hüseyin Baykara olmuştur.

KAYNAKLAR

- Aka, İ. (1991). Timur ve Devleti. Ankara: TTK Yay.
- Barutçu Özönder F. S. (1996). Muhakemetü'l-Lugateyn. Ankara: TDK Yay.
- Canpolat, M. (1995), Lisanü't-Tayr. Ankara: TDK Yay.
- Eraslan, K. (1971), Nevâyî'nin Hâlât-ı Seyyid Hasan Big Risalesi. Türkiyat Mecmuası, İstanbul, 89-110.
- Eraslan, K. (1993), Mîzünü'l-Evzan. Ankara:TDK Yay.,
- Eraslan, K. (1996), Ali-şir Nevâyî: Nesüymü'l-Mahabbe min Şemüyimi'l-Fütüvve I Metin. Ankara: TDK Yay.
- Eraslan, K. (2001), Ali Şir Nevâyî, Mecâlisü'n-nefâyis. Ankara:TDK Yay.
- Kaya, Ö. (1996), Fevâyidü'l-Kiber. Ankara:TDK Yay.,
- Korkmaz, Z. (2004), Ali Şir Nevâyî ve Çağatay Yazı Dili. Ali Şir Nevâyî'nin 560. Doğum, 500.Ölüm Yılı Dönümlerini Anma Toplantısı Bildirileri 24-25 Eylül 2001, Ankara:TDK Yay.,, 67-74.
- Köprülü, M. F. (1977), Çağatay Edebiyatı. İslâm Ansiklopedisi, Cilt 3, MEB Yay., 270-323.
- Kut, G. (2003), Garâ'ibü's-Şigar. Ankara: TDK Yay.
- Levend, A.S. (1965), Ali Şir Nevâî Hayatı, Sanatı ve Kişiliği. C. I, Ankara: TDK Yay.
- Levend, A.S. (1966), Ali Şir Nevâî Divanlar. C II. TD Ankara: TDK Yay.
- Levend, A.S. (1967), Ali Şir Nevâî Hamse. C III. Ankara: TDK Yay.
- Levend, A.S. (1968), Ali Şir Nevâî Divanlar il Hamse Dışındaki Eserler. C IV, Ankara: TDK Yay.
- Nalbant B. (2005), Nevüdirü'n-Nihüye (İnceleme, Metin, Dizin). Basılmamış Doktora tezi, Ankara Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tören, H. (2001), Sedd-i İskenderî. Ankara: TDK Yay.
- Türkay, K. (2000), Bedâyü'l-Vasat. Ankara: TDK Yay.
- Türkmen, F. (2004), Halk Edebiyatında Ali Şir Nevâyî ile ilgili Yaratmalar. Ali Şir Nevâyî'nin 560. Doğum, 500. Ölüm Yılı Dönümlerini Anma Toplantısı Bildirileri 24-25 Eylül 2001. Ankara: TDK Yay. 141-152.
- Yıldırım, T. (2010), Hüseyin Baykara Divanı (İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım), Hat Yay., İstanbul.
- Yüce, N. (1993), Mukaddimetü'l-Edep. Ankara:TDK Yay.,
- Yücel, B. (1996), Hüseyin-i Baykara Risâlesi'nin Uzak iki Nüshası, Türklük Bilimi Araştırmaları C. II, S. 2, s. 69-112, Sivas.

Extended Abstract

Çagatay Turkic is the name of the second period of the North-East Turkestan. The beginning of the 15th century continues until the beginning of the 20th century. North and East Turkestan of all Muslims in the Black Sea, Caucasus, Caspian Sea and the northern and eastern regions of Central Iran, drawing the boundaries of Western Turkism, used the same writing language from the beginning of the 15th century until the beginning of the 20th century; the name of this writing in Turkish literature is Çagatay Turkic. Çagatay Turkic, before the classical period (15th century beginning - 1465), classical period (1465-1600) and after classical period (1600 - beginning of the 20th century). "Çagatay" is one of the sons of Genghis Khan sharing his country. Çagatai term comes from Çagatay, the second son of Genghis Khan. Çagatai word was used as a term to represent the state of Çagatay Khan and the state established by this subtlety, while the latter was used as a term to meet Turkish and Turkic communities living in the territories under Çagatay hierarchy.

The first name that comes to mind in the name of Çagatay Turkic is Ali Şir Nevâyî. Ali Şir Nevâyî is one of the most important names of Turkish Literature with being the greatest representative of Çagatay Literature. Hüseyin Baykara is one of the biggest factors in reaching this value of Ali Şir Nevâyî.

This work will focus on how two important personalities refer to each other in their works. Hüseyin Baykara is frequently confronted in the works of Nevâyî, who prepared a total of 29 works throughout his life. One of the most important reasons for this is the fact that Baykara is a Sultan and Nevâyî is a state official at his command and more important than this are two close friends who

have been living together since childhood. During these periods, Herat was very developed and many architects flourished. In addition, Herat, which has been a trade center for a long time, has maintained this characteristic in this period. But, importantly, it is important that Herat is now a science and cultural center thanks to Baykara's fervent appreciation of scholars and craftsmen.

When we look at the works of Nevâyî, first we see Hüseyin Baykara in almost all his works. Praising someone who is valuable and useful to the country is not unreliable. However, some poets have gone so far in this regard that they are not praised, but they have even revealed to the heavens what they need to be abandoned. Nevâyî also showed his personality here. There are two people whose heart he sighs with: Baykara, his son and his cousin Bediuzzaman. The praise of Nevâyî can not be thought of as having a habit of seeking, seeking a way to ikbal, waiting for a call. For him, Baykara and his son Bediuzzaman are the two people who will protect and keep the state. Nevâyî rests on them with compassion. He wants to see and show both of them (Levend 1965: 218).

When we look at Ali Şir Nevâyî in the works of Hüseyin Baykara, it will be the Sultan's Risale who multiplied the first gazelles. Moreover, the writings that Sultan Hussein sent to Baykara Nevâyî used the following qualities for him: Cenab-i hidayet-meab-ı mali-âyâb, zübde-i erbab-i din ü ü state, kiddit-i eshab-ı mulk ü nation, l-hayrat, muvaffaku'l-müberrat, rüknü's- salahana, i'timadü'l-mulki and'd-statei-hakanî, mukarrebü'l-hazreti's-sultanî, nizamü'l- hakikati and'd-din Emir Ali Şir zade'llahü tevfikahu (Levend 1965: 42). These two close friends' lives have been the subject of folk tales, and various stories have been told about them. When Sultan Hussein comes to the throne In the steppe called Sebzvar in the province of Counter, a young man named mir chooses a thousand head sheep to be the most subdued and thickest from their pastures and leads them to sell puzzles. Many buyers are willing to buy her, Mir; "I will not sell these sheep to the rich and the butchers, but I will sell them to the poor, and I will also ask for the money to be paid by Sultan Hussein." They will inform this sultan. He invites Sultan Mir to his presence and asks why he did it. Then Mir replies: "I will put my money on such a strange condition, and I will pray for your long life for your health and dedication, that I will not ask for money. This answer of your child goes to the Sultan and makes him a vizier. They also donate a large amount of land outside the city.